

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Naročnina četrletno 15 din

za pol leta 50 din

za vse leto 60 din

Posamezne številke 1.50 din

V zamestvo celoletna naročnina 90 din

Ljubljana, 6. oktobra 1939.

Upravištvo: Ljubljana, Tyrševa cesta št. 17

Poštočkovni račun:

Ljubljana št. 16.176

Rokopisov ne vračamo

Oglasi po tarifu

Tiska Zadruga tiskarna (M. Blejce) v Ljubljani

Sporazum in vprašanje naše finančne samouprave

Ni mogoče dovolj krepko podčrtati misli zadnjega uvodnika, da je uredba o Hrvaški banovini pač ustvarila osnovo in izhodišče za rešitev našega velikega državnega vprašanja, da pa bo treba rešiti še vrsto prevažnih vprašanj, preden dobi državna stavba res trajne in krepke podlage. Tu mislimo na ustavna poročila za enakopravnost vseh državnih narodov, mislimo na ureditev ljudskih zastopstev, na medsebojno razmerje banovinske in državne uprave, na razmejitve njih pristojnosti, na uveljavljanje demokratičnih načel v vsej upravi in zakonodaji, na poenostavljenost in demokratizacijo uprave, mislimo seveda tudi na finančno samoupravo banovin in na način državnega in banovinskega finančnega gospodarstva. Ustaviti se moramo tudi pri ugotovitvi tega uvodnika, da se da naše osrednje notranjepolitično vprašanje rešiti le z enotnega vidika za vso državo in da pomeni vsako odmikanje od te zahteve rušenje osnovne misli sporazuma in posebej še izdajstvo slovenske narodne stvari.

Ta vidik velja seveda tudi za finančno stran vprašanja. Načelno se da rešiti le enotno za vse dele države in v skladu z vsemi drugimi vprašanji, ki jih je sprožil sporazum. Tu bodo zadeli državni, ki so se lotili velike naloge trajnega izmirjenja narodov v državi, na največje ovire in nasprotstva, vendar je jasno, da velikega narodnega vprašanja, kakor je postavljeno naši državi, ne bodo rešili politiki in gospodarstveniki majhnega formata in kramarske miselnosti in da se ne da rešiti zgolj računarsko s svinčnikom v roki in s številkami preračunskih postavk. Vsako občestvo, ki se je zavedlo svoje narodne bitnosti, se prizadeva nujno za tem, da dobi vajeti svoje usode čim bolj v svoje roke in s tega vidika tudi uravnava svoje razmerje do države. Noben zaveden narod ne bo nehal zahtevati neko mero samoodločbe na vseh področjih javnega življenja. Za to pravico so narodi krvaveli na bojiščih in tvegali vse in niso vpraševali, ali bi jim utegnili preveč svobode v enem ali drugem oziru prinesiti kaka nova bremena. Da, tudi računati nam je treba in prav škoda je, da nismo bili doslej boljši računarji, a izhodišče za reševanje narodnega vprašanja ne morejo biti ugotovitve finančnih strokovnjakov. Zanje velja kakor za vse specialiste, da redkokdaj zajamejo celoto življenja. Priznajmo si vendar, da je gola umišljava, da bi bilo mogoče zgolj s številkami in postavkami preračunov ugotoviti, kako bi vplivala večja ali manjša mera finančne samostojnosti na gospodarsko življenje in razvoj naroda. Nikdar se ne bo dalo samo s številkami in s statistiko izraziti in dognati, kaj pomeni za neki narod dejstvo, da ima odločilno besedo pri usmeritvi svojega gospodarstva, da ima upravo svojih davčnih virov in vseh javnih dajatev v svojih rokah, kako vpliva to dejstvo na gospodarsko iniciativnost in podjetnost, na mogočnost načrtnega gospodarjenja, na razvoj raznih sposobnosti, na vzgojo k samostojnosti in samoodločnosti.

Vse to je bilo treba povedati že zato, ker se človeku resnično upira, da bi vedno s številkami prepričeval ljudi, ki se nočejo dati prepričati in ne nehajo razlagati in ponavljati svoje pomisleke proti preširoki finančni samoupravi Slovenije. Ti ljudje ne bodo končno odločali, ker te vrste ljudje še niso nikdar v velikih časih odločali, a škodijo vendar mnogo in ovirajo uresničitve enotnega javnega mnenja pri Slovencih.

Njihovi ugovori so dokaj preprosti, a izhajajo iz napačnih predpostavk. Nekako takole modrujejo: Čim več področij prevzame banovina v svojo samostojno upravo, tem bolj morajo narasti njena finančna bremena. Država si bo pridržala najiz-

datnejše finančne vire zase in banovina se bo morala vedno znova boriti za primeren delež na državnih dohodkih. Tako naziranje je seveda načelno popolnoma zgrešeno. Držalo bi do neke meje le, če bi se od vsega početka sprijaznili z mislijo, da bo odvisno zgolj od uvidevnosti in volje vsakokratne osrednje vlade, kakšno dotacijo bo prejela banovina iz državne blagajne, oziroma s kakšnimi davčnimi viri bo razpolagala. A taka rešitev finančnega vprašanja bi nasprotovale vsaki resnični narodni samoupravi in bi bila načelno nesprejemljiva. Vsem državljanom, ki delajo danes na sporazumu in trajni ureditvi države, je pred očmi rešitev, ki bi narode dejansko zadovoljila. Tu sem spada tudi resnična, ne le navidezna finančna samouprava. O resnični finančni samoupravi lahko govorimo tam, kjer se stekajo vsi davki in vse dajatve v eno samo samoupravno blagajno, iz katere potem prejema državna blagajna svoj sporazumno določeni delež. Pri določitvi tega deleža se mora upoštevati gospodarska in davčna moč prizadetega naroda, oziroma državne pokrajine. Resnična finančna samouprava seveda še ni, da bi morala pobiti popolno finančno samoupravo, ki je mogoča samo tam, kjer obsega samouprava vsa upravna področja, pač pa v našem primeru resnična finančna samouprava zahteva, da imajo njeni predstavniki svoj odločujoči vpliv na porabo državnih sredstev na sploh in posebej še za svoje področje. Bistva našega slovenskega, našega narodnega in državnega vprašanja ni razumel, komur še danes ni jasno, da gre za uresničenje popolnoma novega pozitivnega razmerja naših narodov do države. To razmerje ne more biti zdravo in pozitivno, dokler vidijo narodi v državi neko nad njimi stoječo tujo silo, ki jih gospodarsko izkorišča, to razmerje bo pozitivno zdravo šele, kadar bodo narodi videli v državi predstavnika in vršilca svoje volje, kadar bodo njeno korist istili s svojo. Po zaslugi centralizma je nastalo to napačno razmerje narodov do države in dokler bo ta centralizem v kateri koli obliki trajal, ne bodo nehali zgornji očitki in ugovori, pa naj bodo upravičeni ali ne. Državljanstva zavest se more razviti samo

tam, kjer raste s pravicami tudi odgovornost nasproti državi.

Če se postavimo na stališče resnične finančne samouprave, kakor smo jo zgoraj označili, morajo prenehati vsi pomisleki, da bi banovina ne zmogla bremen široke samouprave. Vsi tisti, ki danes dvomijo, ali se delajo tako, kakor da bi dvomili, da Slovenija manj prejema od države, kakor ji daje, bodo imeli lahko stališče, zagovarjati bodo morali pač tak delež Slovenije pri kritju državnega preračuna, ki bo ustrezal njeni finančni moči. Kako prijetno bo, ko se bomo vsi znašli na eni črti! Da ponovimo: Resnični pomisleki obstajajo samo proti polovičarski rešitvi finančnega vprašanja, s katero pa se ne bi zadovoljili ne Hrvat, ne Slovenci. Naše skupno prizadevanje mora biti usmerjeno le na pravo finančno samoupravo. Vse težave, ki bi izvirale iz realizacije naših zahtev, morejo biti samo predhodne. Če prejme danes po dogovoru Hrvaška banovina za upravljanje področij, za katere je pristojna, tisti delež iz tekočega državnega preračuna, ki ji gre po številu prebivalstva, bi gotovo take osnove za določitev deleža Slovenije ne mogli sprejeti, a kakor smo omenili, gre tu za prehodne ukrepe, kjer se je treba ozirati na posebne razmere posameznih delov države. Niti malo ne dvomimo, da bi take osnove ne priznali tako hitro Sloveniji, kadar bi pri izvedbi resnične samouprave določevali kvoto, ki bi jo morala naša banovina plačati v državno blagajno.

Polna finančna samouprava je cilj, ki se mu lahko postopno bližamo, a važno je, da ne sprejmemo nobene ureditve, ki bi nam zaprla pot do tega cilja, važno je, da je naše načelno izhodišče pri stavljenju slovenskih zahtev pravo. O polni finančni samoupravi danes lahko samo teoretično razpravljamo. Ne smemo prezreti, da znašajo vse postavke državnega preračuna za tista področja uprave, ki spadajo v pristojnost banovine Hrvaške, komaj eno tretjino celotnega državnega preračuna, ki odpade na Hrvaško. Če iz te ugotovitve se vidi, da se Hrvati nikdar ne morejo zadovoljiti samo z upravljanjem svoje banovine, ampak da bodo hoteli imeti odločujočo besedo pri upravljanju državne blagajne in da z uredbo o banovini Hrvaški državno vprašanje še ni dokončno rešeno. Hrvaško vprašanje bo rešeno s slovenskim vred takrat, ko bo rešeno vprašanje dejanske enakopravnosti vseh narodov in vseh delov te države.

Izidor Kostrun:

Pred novim koledarjem

(Nadaljevanje.)

Petek, 6. 8. 1937. — V uvodniku »Slovenca« pod naslovom »Resnica brez krinke« očita pisec, da je vstaknila JNS v borbi proti konkordatu svoje nekompromisno jugoslovenstvo v žep in se obnašala kot najbolj zavrnjen separatist. Članek sklene, da so zadnji dogodki dokazali, da ni JNS tista, katere jugoslovenstvo je pristno.

Sobota, 7. 8. 1937. — V domačih glasovih o »konkordatni krizi« beleži »Slovenec«, da »trobi JNS na umik«, trobentač pa je Banjanin.

Torek, 10. 8. 1937. — »Jutro« ima po dolgem času spet kdaj svoj dan, seveda le v ponatiskih ali izvlečkih. Iz »Danice« prevzame z očitno zadovoljnostjo napade Jož Matošiča proti dr. Mačku in jih razpreda pod naslovom »Ostra kritika dr. Mačkovega dela«, ne vedoč, da bo že po dobrem letu zaradi sadov tega delovanja dr. Mačka JNS zadovoljna s skromnim kotičkom na volilnem seznamu dr. Mačka. Iz »Delavske politike« pa posname »Jutro« ne samo z očitno zadovoljnostjo, temveč naravnost z naslodo, ki izdaja dolgoletno, s težavo zadrževano togoto, krčevit, toda nepodpisan osebni napad na jeseniškega odvetnika dr. Štampiharja, kakor da bi slutilo, da se bodo pri volitvah čez dobro leto socialni demokrati objemali z JNS.

Nedelja, 22. 8. 1937. — Ob desetletnici Rafaelove družbe in za izselniški kongres v Ljubljani napiše dr. Anton Korošec v »Slovencu« krajši sestanek, ki zbudi splošno pozornost. Na zborovanju kongresa pozdravi predsednik družbe, škof dr. Rožman, dr. Korošca kot voditelja slovenskega naroda.

Ponedeljek, 23. 8. 1937. — »Ponedeljski Slovenec« objavlja govor dr. Korošca na Brezjah, iz katerega je razvidno, da odpadniki in izkoreninjenci ne štejejo.

Sreda, 25. 8. 1937. — »Slovenec« poroča na drugi strani o kongresu JUU v Skoplju v štirih vrstah in o tem, da je vlada dr. Stojadinovića z ozirom na izgrede v Mladenovcu mirna; to poročilo pa je posnetek članka »Samouprave«. — Na drugem mestu trdi »Slovenec«, da se vozi dr. Vojislav Janjić »po Srbiji z luksuznim avtomobilom finančnega odbora, to se pravi: z avtomobilom kraljeve vlade«. V tej borbi pa je vlada po izjavi ministrov in zastopnikov JRŽ že zmagala.

Torek, 31. 8. 1937. — »Slovenec« opozarja, da govori opozicija na cerkvenih dvoriščih. Iz »Samouprave« prenaša pod naslovom »Janjić v ogle dalu svojih stanovskih tovarišev« izvleček iz »pisma starega pravoslavnega duhovnika«, med do-

mačini odmevi pa ima pestre beležke: o Titule-sku kot strmoglavljeni veličini, o tem, da je po mnenju gospodarskih krogov okrog »Jugoslovenskega Lloyd« nastopilo po zaslugi dr. Stojadinovičeve vlade splošno pomirjenje; o tem, kaj poroča dunajska »Reichspost«, ki »je o hrvaških zadevah zelo dobro informirana«, glede mišljenja dr. Mačka; o tem, da se senator Pucelj huduje nad dr. Lončarjevo skupino, in o tem, da ima petomajski dr. Puc predavanja o svobodi. Kakor pravi »Reichspost«, je režim dr. Stojadinovića prinesel Hrvatov veliko več svobode, kot predhodni režimi, kajti »pod njim diha Hrvaška veliko bolj svobodno«, vendar po mnenju dr. Mačka to ni zaslug dr. Stojadinovića, temveč Hrvatov samih. Seveda pa dr. Maček le noče priznati zasluge dr. Stojadinovičevega režima pri tem.

Sreda, 1. 9. 1937. — »Slovenec« podčrtuje ugotovitve ministra Djure Jankovića, da stoji »tem ljudem (scil. JNS) na čelu človek, ki že 30 let ne dovoli, da bi se politično življenje razvijalo mirno in normalno«, in trdi, da je s tem mišljenj Pera Živković. »Slovenec« poroča še to, da je finančni minister Letica v Kotoru obljubil državnim uradnikom povzemanje plač, Belgrad pa da je postal tudi gospodarsko središče države.

Četrtek, 2. 9. 1937. — »Slovenec« trdi, da je imel bivši celjski podžupan Drago Žabkar ob pripotovanju škofa Gorazda govor, v katerem je rekel, da so nacionalni in napredni Slovenci prepričani, da more osrečiti slovanstvo le pravoslavna vera. — Nadalje prinaša govor, ki ga je imel dr. Korošec ob odprtju »novinarske« razstave, in članek, ki je posvečen dveletnici ministromanja dr. Miha Kreka. V tem članku poudarja: »Dne 1. septembra letos sta minili dve leti, odkar je večina slovenskega naroda poslala v vladu kot zastopnika slovenskih narodnih koristi in teženj dr. Mihaela Kreka. Dejstva so pokazala, da je bila izbira posrečena.«

Petek, 5. 9. 1937. »Slovenec« prenaša z zadoščenjem iz »Samouprave« ostro obsodbo opozicije proti vladi dr. Stojadinovića, češ »medtem ko se nasprotniki vlade dr. Milana Stojadinovića v svojem obupu sprašujejo: Ali nam niti priznice ne bodo pomagale?, se vsi trezni državljani kakor Cicero sprašujejo: Kako dolgo se bo zlorabljalo naše potrpljenje?«

Nedelja, 12. 9. 1937. — »Slovenec« posveča uvodnik »Borba propadajočih« delovanju JNS, o katerem pravi, da je usmerjeno zgolj v to, da se strmoglavi vlada dr. Stojadinovića in dr. Korošca, na drugem mestu pa prinaša izvešček iz »Obzora« pod naslovom »Firma se menja — duh ostane«, s katerim se tudi razračunava z JNS.

Četrtek, 16. 9. 1937. — Pod napisom »Nacistični razdirači« govori »Slovenec« o bolnih nagonih JNS, ker povsem napačno tolmačijo jugoslovenstvo. Takoj zraven poroča, da so zastopniki belgrajske opozicije z letalom prispeli v Zagreb, kjer se pogajajo z dr. Mačkom.

Petek, 17. 9. 1937. — Z izrabo izrazov »Samouprave« razlaga »Slovenec« sporazum kot »zračni

sporazum« takole: Splošno pa vlada v političnih krogih v Belgradu prepričanje, da je uspeh večerajšnjega zagrebškega sestanka enak vsem dosedanjim uspehom, kar dokazuje tudi dejstvo, da se je dr. Maček takoj po pogajanjih odpeljal v Rogaško Slatino na oddih, česar gotovo ne bi bil storil, če bi se bil dosegel tako važen uspeh. Trezni politiki menijo, da je zračna pot belgrajske združene opozicije v Zagreb dala samo »zračni sporazum«, kar bo tudi bližnja bodočnost potrdila. — Po pomoti prinaša isti »Slovenec« podčrtano tudi mnenje »Obzora«, po katerem so »iz te kombinacije že vnaprej izključeni: JNS, Pokret, Zbor, Hodžera in vse centralistične, oziroma unitaristične, kakor tudi protidemokratske skupine.«

Sobota, 18. 9. 1937. — Kar trije članki »Samouprave« o »zračnem sporazumu« opozicije najdejo veliko dopadnje »Slovenca«, ki jih ponatiskuje. »Samouprava« trdi in »Slovenec« jo ponatiskuje podčrtano in razprto, »da je prišla misel pota v zasebnem letu v Zagreb, ker se je združeni opoziciji začelo tako muditi. Omenjeni sporazum tudi ni noben sporazum, temveč kapitulacija Združene opozicije pred dr. Mačkom.« — Nadalje poroča »Slovenec«, kako je prišlo do tega, da so se kmečki fantje udeležili zborovanja »mladinske JNS«, in beleži z veseljem sestavek Juraja Demetrovića, ker se ne strinja z ostalimi voditelji JNS glede obravnavanja hrvaškega vprašanja. — Takrat seveda še ne vemo, da bosta Hodžera in Demetrović pri volitvah 11. 12. 1938 prestopila

k dr. Stojadinoviću in dr. Korošcu. Zato daje še »Slovenec« Demetroviću ime »bele vrane« v JNS.

Nedelja, 19. 9. 1937. — »Slovenec« se ukvarja z »bojnim pohodom JNS-arske »omladine« iz Laškega v Ljubljano« in zahteva, da se poje državna himna v slovenskem jeziku. Med domačimi odmevi poroča razprto o dovoljenju Pošince hranilnice, da se sme Ljubljana za svoje potrebe zadolžiti pri njej za 40 milijonov dinarjev, in prinaša iz »Samouprave« sestavke o »Davidovičevih metamorfozah« in o »babilonski zmešnjavi« med slovenskimi »nekdanjimi demokracijami«, katerih eni z dr. Kukovcem vlečejo s srbsko združeno opozicijo, drugi z dr. Lončarjem pa s KDK. — Uvodnik »Jutra« se bavi izjemoma in v slogu znanega politika svojega tabora z »zagrebškim sporazumom« in zakliče med drugim tudi tole: »Dovolj je bilo fraz in demagogije, dovolj neobveznih deklaracij in širokogrudnih obljub. Tudi beležke »Jutra« so prijazne. V eni omenja dvoje različnih poročil o zborovanju v Št. Ilju. Po »Slovencu« je bilo to prosvetno in narodno slavlje in zborovanje, po »Vremenu« pa je bilo to »zborovanje JRZ, ki mu je prisostvoval minister brez portfelja, dr. Miha Krek«. V drugi beležki prinaša dopis nekega državnega uradnika, kakršen je bil objavljen v »Samoupravi« in po katerem je državno uradništvo ponekod zelo nevhvaležno do »elitne in demokratske vlade dr. Milana Stojadinovića«. »Jutra« dostavlja, da kolikor je naši javnosti znano, je gotovo, da v Sloveniji kaj takega ne bi bilo mogoče.

O rusko-nemški pogodbi

Dogodki zadnjih dni so postavili marsikatero politično domnevo na glavo.

V ospredju je seveda rusko-nemška pogodba o delitvi Poljske. Ne toliko zaradi delitve same, ki je postala očitna in neizogibna z ruskim vdorom na poljsko državno ozemlje. V tem pogledu smo sicer svoje mnenje že povedali. Pač pa toliko bolj zaradi načina in pogojev, v katerih je bila ta delitev izvedena.

V tem pogledu je najpomembnejša izjava, ki sta jo podpisala nemški in ruski zunanji minister. Ta izjava pravi prvič, da je delitev Poljske zanesljiva osnova za mir v vzhodni Evropi, da je dalje v korist narodov, če se naredi konec vojni med Nemčijo in veliko Britanijo pa Francijo, ki sta šli v boj za neodvisno Poljsko, in da bosta Francija in Anglija odgovorni, če bi ne hoteli pristati na mir, ki bi vzel poljskemu narodu svobodo. S tem pa so Rusi tudi razglasili, da je ne samo zasedba poljske Bele Rusije in Ukrajine po sovjetski zvezni državi, ampak tudi nemška zasedba narodnopoljskega sveta stvar, ki se ne tiče nikogar drugega kakor Nemčije in Rusije, niti Poljakov samih ne in seveda še manj njihovih zaveznikov — vseeno, če so ti vezani po slovesnih pogodbah ali ne.

Pa še v drugih pogledih je ta rusko-nemška delitev Poljske zanimiva. Prvič zato, ker je bila razdeljena država, s katero je imela Nemčija še pred pol leta, Rusija pa do zadnjega nenapadno pogodbo. Dalje zato, ker sta se postavili obe državi na stališče, da odločata sami glede na svoje koristi, če in koliko imajo majhni narodi pravice do samostojnosti. Kajti hkratu s Poljsko so prišle pod dejansko oblast Rusije tudi baltiške države in sicer v zameno za to, da je Rusija prepustila Nemčiji skoraj vso narodno Poljsko.

Sicer so pa Rusi nasproti baltiškim državam nastopili natančno tako kakor Nemci nasproti Češko-Slovaški. Zlasti primer Estonske je pokazal, da se stališči obeh diktatur glede neodvisnosti malih držav krijeta. Popolno priznanje zasedbe Češko-Slovaške je torej natančno na isti ravni in logičen nasledek lastnega političnega dela in naziranja.

Ta dejstva je bilo treba ugotoviti, kajti dobro bi bilo, da se tudi naši ljudje navadijo gledati na politično dogajanje stvarno.

Po rusko-nemški pogodbi bo Poljska kot neodvisna država živela zazdaj le še v zamejskih zastopstvih, zgolj pravno, to se pravi brez glavitne osnove državnosti, lastnega ozemlja.

Ivan Hrovat:

Ob »Kočevskem zborniku«

(Nadaljevanje.)

Za današnjo župnijo Stare cerkev se mi zdi, da bi bile slovenske prednemške naselbine obsegale približno toliko biš, kot izkazujejo te vasi kasneje slovenskih priimkov v urbarju. V današnji župniji Kočevje bi se dalo iz cdinega nedvomno slovenskega imena (poleg Kočevja) sklepati, da je bila prednemška slovenska naselbina samo v Selu, današnjih uradnih Željnah. Vendar bi se zdelo iz tedanje trgovske poti in iz kasnejših urbarskih priimkov, da so bile vsaj skromno naseljene vasi z današnjimi imeni Cvišlarji, Onek in Mačkovec. Dolge vasi gotovo še ni bilo, ker je dobila svoje slovensko ime že, ko je bila res dolga; njeno nemško ime pa izpričuje, da je bilo tu prvotno polje nekega Kropfa, bržkone iz Šalke vasi. Prav tako najbrž še niso stale pred kolonizacijo v 14. stoletju vasi Livold, Črni potok in Zajčja vas. V župniji Mozelj je bil skoraj gotovo nekoliko poseljen rob nad Kolpo in vsaj vas Kočarji, skozi katero je morda vsaj v kasnejšem času šla manjša prometna zveza.

Začuden moramo biti nad velikansko večino slovenskih krajevnih imen v črmošnjiški dolini. Že ta imena sama izpričujejo, da je morala biti prvotno dolina izključno ali vsaj v veliki večini naseljena s Slovenci. Po ljudskem izročilu je menda ta dolina skoraj vsa izumrla za kugo, najbrž prav v tistem času, ko se je vršila kolonizacija osrednje kočevske doline, to je leta 1349., mogoče pa, da tudi še pozneje.

Enako vprašanje tvori za nas kočevska Suha krajina, današnja kočevarska občina Stari log. Kot v črmošnjiški dolini vidimo tu, sicer ne tako izključno slovenska imena vasi, v katerih vsaj po urbarju ni nobenega ali skoraj nobenega slovenskega priimka, še skoraj manj kot v črmošnjiški dolini. Ta pokrajina je tudi vedno bolj imela narodni značaj kočevskega porekla do najnovjših časov. Trnovec (morda prvotno Drenovec),

Pogled, Stari log, Mali log, Komolec, Kleč, Mala gora izpričujejo prvotno slovensko naselitev. K temu moram pripomniti še, da se mi zdi, da sta imeni Polom in Vrbovec prav tako mnogo starejši kot nemški Ebental in Tiefental, ki kažeta smer nemške kolonizacije od Stare cerkve proti Vrbovcu in Polomu. Poleg tako zgolj slovensko imenovanega Seča pri Polomu bi tudi te dve imeni pričali o prvotni slovenski naselitvi današnje polomske župnije vsaj v Seču in ta je dala Polomu in Vrbovcu vsaj prvotni slovenski ledinski imeni.

Za koprivniško dolino se ne da dosti sklepati, katere vasi bi bile že prvotno od Slovencev ustanovljene. Zgolj slovenskih krajevnih imen, ki bi jih novi naseljenci prevzeli kar neprestavljene v nasprotju s Črmošnjicami in Starem logom, tu ni. Pač pa bi bilo skoraj gotovo starejše slovensko ime Laze kot pa Neufriesach, k čemur bi kazala že trgovska pot tu mimo. Zdi se pa, da vendar rodovitna koprivniška dolina ni ostala brez prebivalcev do 14. stoletja, k čemur bi dala sklepati tudi precej številna slovenska imena iz urbarja.

Če se ozremo na današnjo občino Kočevsko Reko, je iz krajevnih imen zlahka ugotoviti, da je bila poseljena današnja Gotenica, Kočevska Reka, Borovec s skoraj vso svojo župnijo in najbrž Novi Lazi in Koče. K imenu Briga bi se mi zdelo najverjetnejše, da se je prvotno vsa pokrajina imenovala »Na Brigah«, bržkone: na bregovih. Svoja ledinska imena sta tedaj že najbrž imeli tudi Prežulj (brežulj) in Preža. Prvotni naselbini v tem okolišu se mi pa zdita sedanja vas Gotenica in Pleš, ki sta ležali bržkone ob tedanji prometni poti do Kolpe. Vsaj priimki v urbarju bi kazali na to.

S tem bi pa prešel na vprašanje slovenskih priimkov, ki bodo morda po sestavnih preiskavanjih dali še več odgovora na vprašanje o prvotni poselitvi kočevskega ozemlja kot vse druge. Splošno je še danes znano, da v vseh kočevskih pokrajinah niso enaki priimki, ne tisti slovenskega ne oni nemškega porekla. Če slišim priimek Kö-nig ali Mausser ali Miše, bom z veliko gotovostjo

sklepal, da je ta človek doma iz kočevske Suhe krajine. Wolf in Pleše sta doma od onstran Stojne; Medec od Koprivnika itd. Seveda se je v teku stoletij vse precej izmenjalo, a neki ostanki bi vendarle kazali na to, da so bile neke skupine naseljenecv, ko so prišle iz skupnih pokrajin in se skupno naselile. Za nas bi bilo predvsem pomembno spoznanje, odkod so prišli slovenski naseljenci. Doslej se je sicer to vprašanje reševalo zelo komodno, češ da so Slovenci prišli pač iz obrobni slovenskih pokrajin. Vsakdo, ki je količkar na Kočevskem doma, pa dobro ve, da so tu stari slovenski priimki, ki jih v bližnji slovenski okolici ni.

Zato sem izpisal iz Simoničevih Migracij na Kočevskem vse tiste priimke, ki jih on za slovenske ima, čeprav je včasih zelo nedosleden. Večina teh priimkov, kolikor mi je znano, je sedaj na vsem okoliškem področju povsem nepoznana. Prav od tu pa se je vršila najmočnejša kolonizacija pred nemško proti sedanjemu kočevskemu ozemlju. Zato bo prav kolonizacija Poljanske doline, morda še skupno s Kostelom, bržkone dala odgovor o prvi naselitvi današnjega kočevskega ozemlja po Slovincih. Značilni so podatki za posamezne današnje kočevske občine, ki predstavljajo večinoma stare zemljepisne zaokrožene okolišce. V občini Kočevski Reki imata brez dvoma dom priimka Pleše in Mihič. Pleše je doma v današnjem Plešu, Mihič pa v Gotenici, kjer jih je bilo kar sedem. Brez dvoma se mi zdi, da sta oba, Mihič in Pleše, bila tu vsaj kakih sto let pred doselitvijo prvih tujerodnih kolonistov, v času ko je nastala prva zveza med Kostelom in ribniško dolino. Oba priimka, ki se jima pridruži skoraj gotovo tudi še Črne, tudi nakazujejo kolonizacijo tega ozemlja od juga navzgor, to je od Kolpe. Pleše sam ima morda ime po kraju, ki je bil morda že ob naselitvi gol, če ni kraje že priimek sam doma v drugi slovenski pokrajini. Znamo mi to ni. Nekaj sorodnosti pa je menda z nekaterimi priimki od onstran Kolpe v pokrajini, ki je po poreklu in govorici še danes slovenska kljub vsem hrvaškim šolam.

(Dalje prihodnj.)

Toda doma je ostal poljski narod. Boji, ki jih je bil s čudovito hrabrostjo, ko je bila njegova vojska že razbita, mu dajejo pravico do obstanka kot narod. S tem pa tudi pravico do lastne državnosti.

A nemško-ruska zveza? Za koliko je ta trdna in koliko ima poročila za trajnost?

Delitev Poljske je obe državi brez dvoma zblížala. Skupno delo je podprlo skupna imperia-listična prizadevanja in jih v dobršni meri uresničilo. Zdaj so si Rusi in Nemci postali mejači.

Marsikaj jih družijo: celostni državni sestav, diktatura, poudarjanje kolektiva nasproti pravici človeka-osebnosti.

A marsikaj jih tudi loči. Med sorodnimi naziranj in prepričanji je včasih največ trenja in sporov.

Toda vse to je stvar prihodnosti. Zazdaj je rusko-nemško sodelovanje stvarnost.

Okrepili bodo nemško odpornost, toda izjave

angleških in francoskih državnikov pričajo, da ne bodo zlomili odpornosti demokracij. Razen tega pa priča dejstvo, da nista ne Anglija ne Francija napovedali Rusiji vojno, da računata obe državi glede Rusije z različnimi mogočostmi.

In iz Amerike prihaja prav te dni važna novica. Senator Borah je izjavil, da bo Amerika morala skoraj gotovo v vojno z demokracijama Francije in Anglije. To je tisti senator Borah, ki je bil do zadnjega najhujši nasprotnik »intervencionistov«, to se pravi tistih ameriških politikov, ki so za udeležbo v vojni, to je tisti senator Borah, ki je bil ves čas svetovne vojne hud nasprotnik ameriške vojne s takratnimi osrednjimi silami.

Na zahodu ni mogoča bliskovita vojna ne z ene ne z druge strani. S francoske in angleške še precej manj kakor z nemške. Francozi in Angličani pa sicer tudi s svoje strani ne računajo z njo.

Shod JRZ na Jesenicah dne 20. IX. 1939*

Dne 20. sept. 1939 v Krekovem domu na Jesenicah sklicani shod JRZ z dnevnim redom »Naše delo in naši uspehi za banovino Slovenijo« in z govornikom dr. Albinom Šmajdom. Bivšim poslanecem dr. Milana Stojadinovića, je odprl predsednik krajevne JRZ Franc Bertonec in dal besedo takoj dr. Šmajdu, ki je rekel med drugim po zapiskih, napravljenih sproti, okrog 250 zborovalcem.

Somišljeniki! Nedavni dogodki so mnoge izmed vas hudo presenetili, večino pa zadovoljili. Kajti bivša SLS in poznejši slovenski del JRZ z dr. Antonom Korošcem na čelu je bila vseh dvajset let sem edina zagovornica tiste politike, da je treba napraviti tako imenovanemu hrvaškemu vprašanju — konec. Ta stranka (ki jo govornik stalno imenuje SLS in slovenski del JRZ, mi jo bomo pa imenovali le del JRZ) je pripravila za prve volitve v skupno narodno skupščino v letih 1920/21 ustaven načrt na — kakor smo to takrat imenovali — avtonomističnem načelu. Zaradi tega, ker je to napravila, je izšla iz volitev 1919 samo kot relativna večina. Za ta program so nešteti naši somišljeniki veliko trpeli. Tega programa pa ni postavila SLS + JRZ za takiziranje, temveč zato, ker smo bili v resnici takega prepričanja.

Če je hodila SLS + JRZ pri taki svoji politiki svoja pota in svoje usode ni vezala s HSS, s tem ona in dr. Korošec nista prav nič grešila zoper slovenski program. Ker smo slovenska večinska stranka, nam je ukazovala čast, da smo sami izbirali svoja pota. Zato je bilo povsem naše delo, če se Slovenci danes približujemo svojemu cilju. Pripravljali smo namreč po našem predsedniku dr. Korošcu to, da je tudi v srbskem vodilnem delu zmagala misel o treh narodih. To je izključna zasluga SLS + JRZ in dr. Korošca. On je v prvi vrsti pripomogel, da so nastali med Srbi psihološki pogoji za to politiko.

Nihče, čeprav je naš nasprotnik, ne bo mogel teh okolištin zanikati. Nasprotno, potrebna je hvaležnost, priznanje; ne smemo iskati voditeljev izven slovenskega naroda. Tednik »Slovenija« je objavil pred kratkim ne dovolj resničen sestavek o tem, da bi bila tukajšnja JRZ zahtevala razširitev prenosa kompetenc na Slovenijo šele na vzpodbudo jeseniške opozicije. Mi pa nismo o tem sklepali šele 5. IX., kakor je poročal ta tednik, temveč že 1. IX. 1939 in prvi v Sloveniji. Ker je »Slovenija« drugače resnično ljuben list, pričakujemo, da bo to svoje poročilo popravila. (Medklic dr. Štempiharja: Se bo zgodilo!)

Oni, ki so dne 11. decembra 1938 glasovali — vseeno, v kateri skupini — za seznam dr. Mačka, se morajo danes povpraševati: Kje imamo, g. dr. Maček, mi sedaj Vašo podporo? Kje so sedaj naše pravice, enake hrvaškimi? Ta podpora in te pravice so pa nam drugim zavarovane po naših ministrih v vladi, ki poročujejo, da se bo prenos kompetenc izvršil.

Take so bile osnove politike SLS + JRZ in predsednika dr. Korošca. Ne spodobi se opoziciji, da bi od nas večinske stranke, zahtevala, naj razlagamo pravi značaj naših potov. V politiki je dostikrat tako, da imata dva isti cilj, toda različna pota. Da odgovorim tudi »Hrvatškemu dnevniku«, ki nam je naša pota v letih 1929. in 1935. očital, pravim, da pridemo mi na Bled tudi čez Lesce, ne samo čez Poljane. Kakršna so po naša pota in kakršna je bila njihna podoba, slovenskega programa in misli pa nismo nikdar izdali.

Sedaj sklenjena pogajanja so se končala z dvema uredbama. Prva je tista o banovini Hrvaški. Nastalo je novo ozemlje iz dveh bivših banovin in nekaterih okrajev v drugih banovinah, če pa kdo misli, da so se na to novo ozemlje že

prenesle kompetence ali da ima ta nova banovina že svoje finance, se moti. To se bo vse šele zgodilo. Druga uredba pa je tista o prenosu kompetenc na druge banovine.

Banovinski odbor JRZ je v ta namen sestavil dve komisiji: politično, za sestavo uredbe o banovini Sloveniji, finančno, da preučuje vire za finančno kritje banovine Slovenije za izvrševanje njenih kompetenc. Če nimamo sedaj še nič takega kot Hrvati, nismo zato nič na slabšem. Če še v nadalje nemoteno delujemo kot doslej in če imamo obljube g. Cvetkovića, da bo čimprej ustanovljena banovina Slovenija, potem vemo tudi, da ne bodo naši voditelji, ki nas vodijo že 20 let, ničesar opustili. Vedeti pa moramo tudi, da jih moramo prav vsi podpirati. Zahvaliti se moramo dr. Korošcu. Druge Slovence pa prosimo, naj nam vendar pustijo pravico, da si svojega voditelja sami izbiramo izmed tistih, ki so za nas trpeli in

bili tudi v konfinaciji. Naj nam oprostite, če se tega držimo.

Kdo pa je v letih 1932 do 1935 najbolj trpel, če ne mi iz SLS + JRZ? Ali so bili mogoče najbolj preganjani tisti iz drugih strank? Zato nas ne sme biti sram teh preganjanj. Nas iz JRZ pa tudi ni treba biti strah, kaj bo sedaj iz JRZ. V JRZ smo stopili iz taktičnih razlogov, bili smo pa vedno, smo in bomo vedno SLS.

Potrebno je, da vemo, katere stranke so odobrile sporazum. Na seznamu — govornik je rabil vedno izraz: lista — dr. Mačka so kandidirale tri skupine: KDK, srbska UO in JNS. Pogajanja so se vršila najprej v Farkašiču in sporazum v Farkašiču je bil napravljen med KDK in srbsko Združeno opozicijo. Potem pa sta se pogajala le še dva pogodbenika: Cvetković in KDK po dr. Mačku. Po priobčitvi sporazuma so od srbskih strank odklonile sporazum: RS, DS in JNS z izjemo levega krila DS. Dr. Lazi Markoviću ni bilo priznано, da zastopa v vladi RS. Odobrila pa je sporazum kot edina srbska stranka SKS z dr. Gavrilovićem, katerega delegat dr. Čubrilović je člen vlade. Slovenci, t. j. slovenski del JRZ, so sporazum odobrili z veseljem.

Kako je z volitvami v občinske zastope, parlament in senat? Dokler mnogo volilcev ne bi moglo izvršiti volilno pravico, je moje mnenje, da volitev ne bo. Tako je mnenje tudi drugih juristov. O tem smo lahko prepričani. Vlada pa skrbi za to, da se obe uredbi izvršita. Vlada ima sedaj tudi zakonodajne pravice.

Govornik prebere na to Cankarjev sestavek iz šolskih beril, ki je bil pod JNS režimom iztrgan iz teh beril in sklene, da moramo v težkih časih združeno poskrbeti vsi za to, da uresničimo besede Cankarja.

Franc Bertonec vpraša, če ima kdo kako vprašanje. Ker takega vprašanja nihče nima, sklene shod z zahvalo govorniku in navzočnim. Konec ob devetih zvečer.

Za pravilnost: dr. Štempihar.

Opazovalec

Slovenska politična misel

Vsak narod ima po svojem značaju, po svojih talentih in po svojem okolju tudi politične cilje in ideale. Naloga politikov je, da narodu te politične cilje kažejo in tolmačijo. Pri tem ne mislimo toliko na politične zahteve od dneva v dan, ampak na tiste velike cilje, ki jih ni mogoče doseči v tednih ali letih, za katere se morajo večkrat boriti celi rodovi in pokolenja.

Veliki narodi so si o teh velikih političnih nalogah popolnoma na jasnem. Njihovi politični voditelji oblikujejo take zahteve v jasnih programih, drugi javni delavci ustvarijo o celi stvari do podrobnosti izdelan nauk, in počasi se vsa javnost naravnost prepoji s programom, tako da ga tudi vsak najmanjši človek zavedno skuša uveljaviti.

Tak program seveda ne more biti nikaka izumetničena stvar, ampak mora odgovarjati tistemu, kar je res od Boga postavljeni cilj narodovega političnega prizadevanja.

Zato politični voditelji narodu sicer lahko postavijo za nekaj časa napačne cilje, lahko tudi za nekaj časa odmaknejo pravi cilj, vendar je to za trajno nemogoče. Počasi narod izpregleda, da je za prave cilje ogoljufan in obsodi zmotne voditelje.

Podzvestno vedno široka plast narodova čuti pravi politični program, če se ga tudi jasno ne zaveda. Zaradi tega je zanimivo opazovati, kako se ta narodni čut z močjo pojavi, kadar voditelji v prav celem obsegu dosežejo s postavljenim programom soglasnost s tem občutkom množice.

Tak primer smo lahko opazovali v slovenskem javnem življenju okrog leta 1935. Takrat je ta soglasni cilj in splošno odobreni program slovenskega naroda zajel vse množice in premagal tudi vse trdne pregrade političnih strank. Videti je bilo, da med Slovenci ni več strank, ampak da je samo politično zavedni slovenski narod stnjen za svojim voditeljem, z jasnim ciljem in neomajno voljo do zmage in s pripravljenostjo najhujših žrtv.

Ni večje sreče za narod, kakor če najde v odločilnih trenutkih v usodnih dneh voditelje, ki se res jasno zavedajo končnega cilja narodovega političnega prizadevanja in so za vsak korak popolnoma na jasnem, ali je v skladu s tem končnim ciljem ali ne, tako da jim tudi ni treba napraviti nobenega koraka niti trenutek prepozno.

O politiziranju

»Trgovski list« piše pod naslovom »Preveč politiziranja«, da se pri nas z veliko gotovostjo in v velikem obsegu govori o političnih vprašanjih in da se s tem ljudje odvajajo od dela in ovira konsolidacija razmer. Sestavek sicer ni posebno

logičen, če pravi na isto sapo, da pač ljudje zmeraj mnogo politizirajo, kadar ni znala dobra politika usmeriti njihnega prizadevanja v pozitivno stran in če trdi, da bi bilo to prav lahko dosegljivo, če bi naši vodilni delavci znali izrabiti dane prilike. Kajti v tem primeru bi mogli pač ljudje na koristen način »politizirati«, to se pravi uveljavljati svoje zahteve in potrebe. Škoda torej ni v »politiziranju« samem, ampak v slabem, nepodprtem, neosnovanem politiziranju. Kajti ljudje bodo zmeraj politizirali, v napetih časih bolj, v mirnih manj, in če bodo politizirali slabo in s tem zgubljali čas, tedaj seveda ne zadeva krivda njih samih, ampak tiste, ki jim ne dajo priložnosti in mogočnosti, da bi »politizirali« dobro. Kdor misli ali trdi kaj drugega, ta je pač ostal na ravni tiste fevdalno-reakcionarne dobe, ko so se oblastniki nad vse bali »politiziranja« ljudskih množic, ker so čutili, da jim to politiziranje spodjeda njihno samozvano moč in da bo treba dati ljudstvu nekaj pravic. Zato so tudi tako radi govorili, da se ljudje s politiziranjem odvajajo od koristnega dela, pri čemer so pač najprej mislili na tlako, ki se je seveda »politizirajočim« kmetom zdela popolnoma odveč.

Sicer pa zavzema »Trgovski list« malo pozneje v istem sestavku popolnoma pravilno stališče, ko pravi:

Vsakdo želi in hoče vedeti, kako se bodo končno rešila vprašanja, ki jih je postavil sporazum.

Da pa se zbudi končno zanimanje ljudi za ta vprašanja, je potrebno, da se ljudem tudi nekaj pove, kako se bodo ta vprašanja rešila in da se vsaj v skromni meri omogoči ljudem nekakšno sodelovanje. Če se n. pr. govori, da se bo tudi položaj Slovenije na novo uredil, če se poroča o komisijah, ki naj izdelajo načrt za to novo ureditev, potem je treba o tem ljudem tudi nekaj povedati in poskrbeti, da bodo mogli vsaj po svojih zastopnikih pri tem delu sodelovati. To je tudi potrebno zato, ker se bodoča ureditev države ne tiče le ene skupine v narodu in le enih ljudi, temveč vseh, in ta resnica se mora spoštovati.

Samo od vodilnih javnih delavcev je zato odvisno, če se bo ljudstvo zainteresiralo za dobro politiko in za koristno politično delo, ki bo nadomestilo sedanje neplodno politiziranje.

Je pa še cela vrsta drugih vprašanj, ki bi mogla vzbuditi zelo veliko zanimanja javnosti, samo če bi se tej omogočilo in dopustilo, da pri reševanju teh vprašanj sodeluje. Vsako teh vprašanj bi zainteresiralo drugo skupino ljudi, da bi z razginitvijo vseh teh vprašanj bil zainteresiran ves narod. Zunanja trgovina, javna dela, zboljšanje kmetijstva, socialna vprašanja, kulturno delo, povsod je prilika, da se proži ljudem možnost sodelovanja in jih s tem odvrne od praznega politiziranja h koristnemu delu. Seveda pa je treba pokopati naziranje, kakor da bi bilo reševanje teh vprašanj privilegij nekaterih.

Torej, ljudje naj le politizirajo, toda njihno

* V letošnji 37. številki smo priobčili dopis »Poglavje o doslednosti«. Vanj so prišle neke pomote in nenatančnosti. Ker hoče tako naš dopisnik kakor naš list ostati zmeraj resničen in pravičen, priobčujemo podrobno poročilo o sestanku.

politiziranje naj bo plodovito. Če pa zmeraj ni, jih samih ne zadene krivda. Pouk zaradi zgube časa in odvajanja ljudi od dela pa naj ne gre na tiste, ki »preveč politizirajo«, ampak na tiste, ki so krivi, da je politiziranje postalo prazno besedovanje, namesto da se uveljavljalo v koristnem delu.

Vrhovno sodišče v Ljubljani

Te dni smo vendar kedaj dobili vrhovno sodišče v Ljubljano, namreč tisto sodišče, ki je bilo zadnja stopnja v naših, slovenskih pravnih zadevah, ki je tudi sodilo dejansko samo v naših zadevah, kajti za dalmatinske stvari je obstajal poseben zbor sodnikov. S tem je konec najbolj brezmiselnih naprave, ki si jo je samo misliti moglo, da so se namreč morali voziti naši slovenski sodniki, naši slovenski odvetniki, naši pravico pri sodišču išči ljudje in njihne priče v hrvaško mesto, kjer so šele mogli dobiti v zadnji stopnji rešitev popolnoma slovenske pravde. Da je ta brezmiselnost ne samo mogla nastati, ampak se tudi vzdrževati dvajset let, za to se lahko zahvalimo malotni protislovenskosti enih in prav tako malotni nesposobnosti in neodločnosti drugih ljudi.

Pri tem je pa treba ugotoviti, da smo tudi sedaj dobili to sodišče samo zaradi tega, ker so medtem dobili Hrvatje svojo samostojnost in s tem samodejno potegnili dalmatinske sodnike »stola sedmerice« v svojo najvišjo sodno stopnjo in ker so hkratu povedali, da rabijo zase uradne prostore, v katerih so delali slovenski najvišji sodniki. Četudi je sicer sovisnost med ustanovitvijo banovine Hrvaške in slovenskega vrhovnega sodišča dovolj očitna, je vendar treba to še posebej poudariti, da ne pride kedaj odkoderkoli kdor koli pa začne govoriti o »zaslugah«.

Očitki slovenski politiki

»Jutarnji list« navaja vsebino političnega pisma, ki ga je poslal vseuč. prof. in bivši minister dr. Andrej Gosar nekaterim javnim delavcem in v katerem podaja svoje misli o ureditvi slovenske banovine, in pristavlja:

Gotovo Hrvatov niti malo ne zanima, kako si bo Slovenija uredila svoj državni položaj in razmerje do osrednje oblasti. Toda eno je pozabil gospod dr. Gosar, da bi namreč omenil v tem pismu, da so bili Slovenci za časa 20-letnega boja Hrvatov za samostojnost na nasprotni strani, zastopajoči tezo unitarizma tako dolgo, dokler je šla ta teza na škodo Hrvatov in njim v korist. Ko ugotavlja dr. Gosar, da Slovenci danes nimajo velikega vpliva v osrednji vladi, pozablja, da so Slovenci imeli dve desetletji v osrednji vladi tudi na hrvaškem področju mnogo večji vpliv, kakor bi ga po svojem številu smeli. Pri vsem tem prizadevanju Slovenije, kako si bo uredila svoje stvari doma, se ne sme pozabiti, da današnji položaj banovine Hrvaške ni padel Hrvatom kot zrelo jabolko v naročje, ampak po dvajsetletni borbi in brezprimernih žrtvah.

Hrvaški list misli pri tem seveda na to, da sta bili obe stranki, ki sta imeli v zadnjem času pri

volitvah med Slovenci največ glasov, unitaristični, JNS prav tako kakor JRZ. »Samouprava«, glasilo JRZ, je še prav zadnje čase pisala o slovenskem, hrvaškem in srbskem plemenu.

Hrvat hočejo popolno finančno samostojnost

»Hrvatsko jedinstvo« od 30. p. m. piše pod naslovom »Banovina Hrvaška mora imeti svojo finančno samostojnost«:

Po podatkih »Gospodarske osnove hrvaškega vprašanja« je dala Hrvaška in Slavonija od leta 1919 do 1939 60 milijard dinarjev v skupno blagajno, a od tega je porabljenih za potrebe državne uprave na Hrvaškem 30 milijard dinarjev. Drugih 30 milijard je odšlo v druge kraje, in od tega velikanskega zneska denarja niso imeli naši kraji nobene koristi.

Kako je bilo v tem pogledu pri nas, to smo mi že dovoljkrat obrazložili in z natančnimi številkami podprli. Zanimivo pa je dalje, kako gleda hrvaški list na finančno samoupravo:

Po navadi se razume pod finančno samostojnostjo, da pobira banovina vse svoje dohodke, da ona razpolaga ne samo z vsemi svojimi davki, ampak tudi fondi, državnimi podjetji, monopoli itd., in da od svoje imovine odstopa po nekem ključu del svojih dohodkov za skupne zadeve. V prenešenem smislu pomeni to, da nima nihče drugi pravice, da nalaga državljanom banovine Hrvaške dajatve in bremena, kakor banovina sama. Če se namerava v tem smislu rešiti finančno vprašanje, nam doslej ni znano.

Če bi se pa banovini prepustil samo določeni del dohodkov, kar bi pomenilo z drugimi besedami, da bi ostali državni skupnosti na razpolago vsi neizročeni dohodki, s katerimi bi ona razpolagala in jih nalogala po svoji volji, tedaj je taka rešitev za nas nepotrebna in odveč. Če ima nekdo drugi pravico, da obdavčuje državljane in na druge načine jemlje denar, takrat se ne more govoriti o finančni samostojnosti. Tudi dozda je, da omenimo, savska banovina kakor tudi druge imela davke in neke posebne vire dohodkov, in prav tako tudi občine, ali nobenemu ni prišlo na misel, da bi one kot take imele svojo finančno samostojnost.

Kakor vidijo naši bralci, je to natančno isto stališče, kakor smo ga mi zastopali glede Slovenije od prvega dne. Le da bi bila pri nas takšna delna finančna samouprava še vse bolj jalova glede na posebni gospodarski ustroj Slovenije. Vsaka nepopolna samouprava bi nosila v sebi kliče centralizma in neenakopravnosti. To smo natančneje že večkrat razložili, zadnjič v sestavku »Sporazum in jugosloveni« v 36. številki od 8. letošnjega septembra. Morebiti bo primera v tem pogledu najbolj podučna. Recimo na primer, da bi se prepustili dohodki iz poljedelstva banovini, dohodki od železnic in pošt pa pridržali za skupne namene. V tem primeru bi bila na primer Hrvaška dejansko na dobrem, kajti kmetijstvo je pri njej donosno, železnice pa so celo deloma pasivne in tudi pošta ne donša kdove kaj. Pri nas bi pa pomenila takšna razdelitev dohodkov finančni in gospodarski polom, kajti slovensko poljedelstvo je malo donosno, medtem ko so dohod-

ki od železnic in pošt veliki. Za nas bi torej štela samo taka razdelitev dohodkov, da bi bili na primer dohodki iz kmetijske panoge centralizirani, dohodki od železnic in pošt pa prepuščeni samoupravi. Le tedaj bi na delno finančno samoupravo sploh mogli pristati. Ker pa centralisti seveda spet ne bi bili zadovoljni s takšno razdelitvijo, ko bi morali kedaj oni doplačevati, sploh ni iz te zagate drugega izhoda kakor popolna finančna samouprava.

Mislimo torej, da bi govorili jasno in se ne bi šli več slepih miši. Edinstveniki ne bodo nikoli priznali take samouprave, da bi morali oni za banovine doplačevati. Avtonomisti pa prav tako nečemo, da bi mi doplačevali za druge. Edini izhod je torej popolna finančna samouprava, samo ona nam je poročstvo, da ne bo več trenj in ne čuta in zavesti, da je ena pokrajina zapostavljena v korist druge ali drugih.

Mali zapiski

Politična konferenca

Dne 5. X. t. l. je objavil »Slovenec« sledečo novico:

»Predsednik vlade Dragiša Cvetković, predsednik senata dr. Anton Korošec, pravosodni minister dr. Laza Marković, prosvetni minister Boža Maksimović in minister za gozdove in rudnike dr. Džafer Kulenović so konferirali o političnih razmerah v državi in so soglasno sklenili priporočiti svojim političnim prijateljem vzajemno sodelovanje na terenu v vseh političnih in krajevnih zadevah.«

Protezne delavnice v Ljubljani po 20 letih

Za slovenske invalide imamo v Ljubljani protezno delavnico. Blagoslov centralistične vladavine se najbolj vidi, če navedemo iz resolucije slovenskih invalidov, v kakšnem stanju so te delavnice po dvajsetih letih nacionalne skrbi za naše invalide in po dvajsetih letih — plačevanja invalidskega davka. Takole jih opisuje resolucija, ki jo posnemamo po »Vojnem invalidu«:

Protezna delavnica v Ljubljani je zdaj v prostorih, ki so prej podobni hlevom, kakor ortopedskemu zavodu. Ni čakalnice, ni sprejemne sobe, invalidi, ki se jim delajo proteze, morajo na hodniku čakati slečeni itd. Zda pa je mestna občina ljubljanska tudi te prostore odpovedala in s 1. aprilom 1940 je protezna delavnica na cesti. Nikjer, kjerkoli smo pogledali za primerne prostore za protezno delavnico, nismo takih mogli najti. Povsod bi adaptacija in selitev stala ogromno denarja in zopet je nevarnost, da ne dobi odpovedi čez nekaj let od lastnika poslopja.

Zanimiva dejstva

1. oktobra je spet podal angleški mornariški minister Winston Churchill v angleškem radiu poročilo o pomorski vojni. Najzanimivejše je gotovo dejstvo, da niso zadnji teden nemške podmornice potopile niti ene angleške ladje. V cellem je doslej angleška mornarica zadržala za 150 tisoč ton več v Nemčijo namenjenega blaga, kakor so angleškega potopile nemške podmornice.

Janez Kocmur:

Brez naslova

(Nadaljevanje.)

Zavadil je bil visoke rasti, vitke postave, sploh lep mož. Prvi moj vtisk je bil, da je bohem, čeprav skrbno oblečen. Rahle nepazljivosti pri perilu so izdajale, da je prepuščen tuji oskrbi. Slovensko je govoril pravilno, z nekoliko štajerskim naglasom, da bi komaj najostrejšo uho zasledilo v njem čeha.

Svobodnih nazorov je prišel navzkriž s svojim župnikom in škofom. Slekli je kolar in se preselil v Ljubljano, ko mu je bil prej dr. Tavčar zagotovil službo pri »Slovenskem narodu«. Plača ni bila sijajna, in dasi boljša od kaplanske, vendar premajhna za življenje v mestu. Stanovanje, majhno sobico, mu je dal brezplačno Tavčarjev prijatelj, pek Jean Schrey, v svoji hiši v Gradišču.

Največ sva govorila ob najinem prvem srečanju pri Jurčku. Pred razstankom je dejal: »Vi in vaši prijatelji ste med prvimi, ki niste napeljevali pogovora na intimnost.« Mislil je na Prepeluha in Karla Linhart, ki sta se tudi čisto sestajala z njim.

Naj mu dam govoriti samemu v zgoščenih besedah: »V tukajšnji družbi je preoblečen duhovnik nemogoč. Purgarji gledajo nanj kot na izvržek. Skoraj najbolj taki, ki se postavljajo s svojo svobodno miselnostjo. Še Tavčar gleda name nekako zviška, kot moj dobrotnik, ki mu moram biti hvaležen. Še kolj vzvišeno prezirljiv je Malovrh. V preoblečenem duhovniku vidi vse razuzdanca, ki se ga je ogibati, posebno na javnem prostoru. Kar je pri njih razumljivo samo ob sebi, je pri nas vlačugarstvo, pa naj si ni najmanjšega razloga za to. Najbolje se počutim v družbi, kjer sem neznan. Na primer tukaj, med preprostimi delavci. Nekateri so me pač spoznali; od začetka so me opazovali nekam zvedavo, sedaj pa ne več. Življenje kot laik sem si predstavljal vse drugače, kot enakopraven v družbi. Resnica me

je razočarala.« Razmišljal je tudi o psiholoških razlogih tega dejstva; a naj je razglabljal kakor koli, zaključek je bil vedno enak: plehkost družbe, ki ga je imela zgolj za privlačnost.

Z Aškercem se nista razumela. Občevala sta le malo časa prve dneve. Soglašala sta, da ju ima frakarija za manjvredna. To tudi med njima ni moglo ustvariti tesnejših vezi. Skupaj bi se še bolj spominjala tega, bi še bolj obračala pozornost na sebe. Enake tečaje potiska trenje v nasprotni smeri. Drugače je le pri močnih naturah.

»Aškerca grize zavest ponižanja,« je dejal. »Mož je visoko inteligenten, energičen in delaven; misel na preziranje ga pa ubija. Že po naravi sam svoj, postaja še bolj svojeglaven, zadirčen in nezaupen. Sedaj se je še sam začel ogibati družbe, postal bo popoln samotar. To se pozna tudi v umetniškem ustvarjanju, ki gre očitno navzdol. Liberalna družba skrbi sama, da prihaja anatema do veljave...«

V socialnih vprašanjih je bil slabo podkovan. Jezil se je na bratovščine, ki da so samo sredstvo za doseg političnih ciljev. Lavantinski škof, Michael Napotnik, da je pametnejši od Jegliča, dasi je tudi on nestrpen. Pripovedoval je o dveh kaplanih, ki se z njima ni razumel zaradi njune hlinjene pobožnosti. Sledita da kranjski navadi, prireajoč neprestano razne pobožnosti. Kje je to bilo, se ne spominjam več; šematizem lavantinske škofije za leto 1902. ga ne izkazuje, prejšnjih pa nimam pri roki. Mogoče je mislil na kaplane pri več farah.

Nekoč, ko je bil navzoč tudi Prepeluh, smo govorili o Kreku. O njem je dejal, da »se mu zdi veren; postal pa da bo ateist, če se bo še dolgo ukvarjal z družbenimi vprašanji«. Imel ga je za resnega, viteškega nasprotnika. Tavčarju da je zaenkrat, Malovrhu pa neodkritiž, ki bi slekel duhovniško suknjo, če bi mu bil zagotovljen obstanek. On sam je sodil, da bi potem postal nemogoč iz razlogov, ki pritiskajo k tlom tudi njega in Aškerca.

Neki večer je kazal pismo dr. Evgena Lampeta, naslovljeno nanj. Pisal mu je bil že prej nekoč, vabeč ga nazaj v naročje svete Cerkve. Zavadil ni verjel, da mu piše iz lastnega nagiba, kakor je stalo v pismu; prepričan je bil, da je to storil na željo škofa. »Nikoli!« je dejal. »Rajši se obesim.« Vendar je bil, kadar je govoril o tem, nekam zamišljen.

Neki večer je Saitz zastoj čakal nanj. Bilo ga ni že več večerov. Čez teden dni pove, da mu je pisal iz samostana, menda v Banji Luki. Prosil ga je, da naj stopi k njegovi bivši gospodinj in mu pošlje njegove stvari. Bilo je le nekaj robcev in nogavic. Pisal je tudi: »Hier bin ich Kellermeister; ich fürchte, dass das zu meinem Unglück wird.« To in nagli odhod brez slovesa je pričalo, da je odšel kar čez glavo, boječ se popolnega poloma v ozračju malomeščanske družbe.

Iz Bosne je odšel kmalu ne vem kam na Češko ali na Moravsko. Prišedši tja, se je spet oglašil Saitzu, spominjajoč se prijetnih ur v njegovi družbi. Iz kratkega pisma je vela tiha resignacija v svojih nadaljnih prevaranega moža. Pozneje je postal predstojnik bogoslovskega semenišča v Mladu Boleslavi. Da je mož bil darovit in delaven, dokazuje njegova obsežna (najpopolnejša) češko-slovenski in slovensko-nemški besednjak, izšla leta 1910. v založbi J. Otta v Pragi.

Naj pridam še gledališke igralce, dasi to po glavje še ni pri kraju. Ti so bili deležni še večjega preziranja; toda iz čisto drugih razlogov.

Gledališka doba je trajala samo šest mesecev, in da bi igralci čez poletje ne bili brez vsega, so prejemali pozimi samo polovično plačo. Ta, že tako pičila, je zadoščala komaj za najskromnejše životarjenje, pa še to le, če je igralec razen umerkega bil tudi življenjski umetnik.

* Tukaj sem kletar; bojim se, da bo to moja nesreča.

(Dalje prihodnjič.)

Urednik in izdajatelj: Vitko K. Musek, Ljubljana.